

همایش روز جهانی فلسفه؛ «دیگری»

۲۵ آبان ماه ۱۴۰۰

دیگری بر حسب حکمت متعالی

حمید طالبزاده

عضو هیئت علمی گروه فلسفه، دانشگاه تهران

talebzade@ut.ac.ir

چکیده: ملا صدرا با اصالت وجود و وحدت حقیقت وجود و تشکیک در مراتب وجود، سنت فلسفه اسلامی را به نحو بنیادی متحول کرد. این تحول امکانات فراوانی را در برابر فلسفه ورزان می‌نهد تا بتوانند ابعاد تازه‌ای را از این نگرش جدید عیان و آشکار سازند. اگر چه وی تشکیک خاصی را به تفصیل طرح نموده، اما در باب تشکیک در موجودات طبیعی و ناسوتی که تشکیک عامی یا تشکیک عرضی خوانده می‌شود، یعنی در باب مناط کثرت در موجودات هم‌رتبه، بیان روشن و مبسوطی عرضه نکرده است. مطابق این مبانی، حقیقت وجود دربردارنده مطلق ربط است که در هر ساحتی معنایی از آن ظاهر می‌شود. بدین ترتیب، پرسش ما سرانجام بدینجا راه می‌برد که آیا گونه‌ای دیگر از ربط غیر از ربط و رابطی که صدرالمتألهین به وضوح طرح کرده است، می‌توان در حکمت متعالیه تشخیص داد که قادر باشد موجودات جهان محسوس را در ارتباط با یکدیگر تبیین کند؟ در نتیجه، به قسم دیگری از ربط رهنمون می‌شویم که می‌توان آن را «ترابط» نامید. موجود طبیعی کون ترابطی است و با غیر خودش معنا پیدا می‌کند، پس جهان ما جهانی است که همه چیز در آن به همه چیز دیگر مترابط است و این ترابط ذاتی که به حمل هو هو بر موجودات صدق می‌کند وحدت جهان را اثبات می‌کند. تاگوشی در کار نباشد زبان هم در کار نخواهد بود. انسان بر اساس این نگرش، دیگری را فرامی‌خواند؛ دیگری انسان، انسان‌های دیگرند که فقط با آنهاست که می‌تواند خود را انسان بنامد. انسان تا انسان‌های دیگر را به رسمیت نشناسد نمی‌تواند کون مترابط باشد و در انزوا و عزلت خویش از انسانیت خود تهی می‌شود. انسان ذاتاً با است و با معرف غیر است که هر شخص را به انسانیت مرتبط می‌کند و جزء را در نسبت ذاتی با کل قرار می‌دهد.